

„De grondwet mag niet een loutere vorm, zij moet een nationale kracht wezen”. En is de grondwet van '48 dan niet inderdaad het kader geworden waarbinnen de nationale kracht van het moderne Nederland sinds 1870 ongeveer zich heeft kunnen ontwikkelen? „De opbloei, die Nederland na 1870 duidelijk op alle terreinen van den menschelijken geest vertoont” heeft I. J. Brugmans geschreven „zou zonder Thorbecke's werkzaamheid nimmer in die mate zijn opgetreden”. Wij beamen het ten volle. Waarom zouden wij hem in de rij der erflaters hebben opgenomen, indien wij anders oordeelden?

Ziethier dan, kort saamgevat, die werkzaamheid, opdat alle twijfel verdwijne, dat wij haar niet zouden erkennen. Het meest bekend zijn, naast de grondwet, de drie z.g. organieke wetten door de grondwet voorgeschreven: de kieswet en provinciale wet, beide van '50 en de gemeentewet van '51. De eerste is nu geheel verouderd en was het omstreeks dertig jaar na haar ontstaan reeds, de twee andere daarentegen bepalen nog heden de inrichting der provincies en gemeenten en de verhouding dier delen tot het geheel, zó voldragen heeft hun schepper haar destijds gewrocht. Maar zelfs daarmee is de wetscheppende arbeid zelfs van het eerste ministerie-Thorbecke ('49—'53) niet uitgeput. Het heeft nog een wet op het Nederlandschap, een enquête-, een onteigenings-, een jacht- en visserijwet, alsmede belastingwetten door beide Kamers zien aannemen. En dat niet, omdat heel het land den *homo novus* steunde. Het tegendeel is waar: veeleer onder voortdurende strubbelingen met den koning en onder tegenwerking van zo goed als het gehele nog conservatieve bestuursapparaat. Hoe fel de tegenstellingen destijds nog waren, is misschien nooit duidelijker gebleken dan bij 's ministers dienstreis in Gelderland ('52), waarbij nog wel de hele officiële wereld zich afzijdig hield, een bewust affront, dat door de huldigen van de zijde der vooruitstrevende burgerij nauwelijks goed gemaakt is kunnen worden. Toen dan ook in '53 de protestantse April-beweging losbarstte uit verzet tegen de invoering of, wil men, het herstel der katholieke hiërarchie, zagen de reactionaire elementen daarin hun kans om den gehaten Thorbecke weer kwijt te raken. De op zichzelf vrij onschuldige woorden door den koning bij de aanbidding der April-petitie gesproken, waren in de geladen atmosfeer dan ook aanleiding genoeg voor Thorbecke, om zijn ontslag te vragen en voor den koning om het te verlenen.

Wel minder, maar nog belangrijk genoeg zijn de resultaten van zijn tweede ministerie ('62—'66), dat de overgang van Nederland naar de vrijhandel bewerkstelligde, zowel met het buitenland door tariefsverlaging als in het binnenland door afschaffing van de gemeentelijke accijnzen, dat een einde maakte aan de slavernij in West-Indië, en door de Comptabiliteitswet de Indische financiën onder contrôle van de Staten-Generaal bracht,